

СТОМАТОЛОГИЯДА ОККЛЮЗИЯ ВА АРТИКУЛЯЦИЯ: БИОМЕХАНИК АСОСЛАР ВА КЛИНИК АҲАМИЯТИ

Турсунов Хамидилло Ахмадилло ўгли
Қўқон университети Андижон филиали
Стоматология кафедраси ўқитувчиси

Аннотация

Ушбу мақолада чайнаш тизимининг нормал фаолият кўрсатишида окклюзия ва артикуляция тушунчаларининг тутган ўрни, уларнинг ўзаро фарқлари ва клиник аҳамияти таҳлил қилинади. Тиш қаторларининг статик ва динамик муносабатларини тўғри баҳолаш, реставрация ва ортопедик даволаш жараёнларида асоратларнинг олдини олиш омиллари кўриб чиқилади.

Калит сўзлар: окклюзия, артикуляция, марказий окклюзия, чайнаш биомеханикаси, чакка-пастки жағ бўғими (ЧПЖБ), функционал стоматология.

Кириш

Замонавий стоматологиянинг асосий вазифаларидан бири нафақат тишларнинг анатомик шаклини тиклаш, балки чайнаш аппаратининг функционал яхлитлигини таъминлашдир. Бу жараёнда **окклюзия** ва **артикуляция** марказий тушунчалар ҳисобланади. Кўпинча бу икки термин бир-бирининг синоними сифатида нотўғри қўлланилади. Бироқ, уларнинг орасидаги биомеханик ва функционал фарқларни чуқур англаш — шифокор-стоматологга даволаш режасини тўғри тузиш ва чакка-пастки жағ бўғими (ЧПЖБ) патологияларининг олдини олиш имконини беради.

1. Окклюзия: Статик Муносабатлар

Окклюзия (лат. *occlusio* — беркилиш, ёпилиш) — бу пастки ва юқори жағ тиш қаторларининг ёки алоҳида тиш гуруҳларининг турли ҳаракатлар натижасида бир-бири билан туташishi (контактга киришиши) ҳисобланади. Окклюзия моҳиятан **статик ҳолатни** ифодалайди.

Стоматологияда окклюзиянинг бир нечта турлари фарқланади:

Марказий окклюзия (Central occlusion): Пастки жағнинг марказий ҳолатида тишларнинг максимал даражада ва кўп нуқтали туташishi. Бунда пастки жағ бошчаси ЧПЖБ бўғим дўмбоқчаси асосида жойлашади. Олдинги окклюзия (**Anterior occlusion**): Пастки жағнинг олдинга ҳаракати натижасида кесувчи тишларнинг қирралари туташган ҳолат. Ёнлама окклюзия (**Lateral occlusion**): Пастки жағнинг ўнгга ёки чапга ҳаракатланиши натижасида юзага келадиган ҳолат. Бунда ишчи (**working**) ва мувозанатловчи (**balancing**) томонлар фарқланади. Муҳим қоида: Тўғри шаклланган марказий окклюзия чайнаш босимининг тишлар ва суяк тўқимаси бўйлаб тенг тақсимланишини таъминлайди.

2. Артикуляция: Динамик Биомеханика

Артикуляция — бу пастки жағнинг юқори жағга нисбатан нутқ, чайнаш ёки ютиш пайтида амалга оширадиган барча ҳаракатлари ва тиш қаторларининг **динамик муносабатлари** тизимидир. Агар окклюзияни кадр деб ҳисобласак, артикуляция — бу бутун бир фильмдир. Артикуляция жараёни учта асосий омилнинг ўзаро уйғунлигига боғлиқ: Бўғим йўли: Пастки жағ бошчасининг ЧПЖБ бўғим дўмбоқчаси бўйлаб ҳаракатланиш траекторияси. Тиш йўли: Олд ва ён тишларнинг дўмбоқчалари ва қирраларининг бир-бирига тегиб ҳаракатланиши (масалан, қозик тиш

йўналтирувчиси ёки гуруҳли контакт).Мушак фаоллиги: Чайнаш ва юз мушакларининг нейромушак координацияси.

3. Оклюзия ва Артикуляциянинг Бузилиши (Малокклюзия) Оқибатлари

Даволаш жараёнида (хоҳ у пломба қўйиш, хоҳ кўприксимон протез ўрнатиш бўлсин) окклюзион баландлик ва артикуляция чизикларининг ҳисобга олинмаслиги қуйидаги асоратларга олиб келади:Суперконтактлар (Супраконттакт): Айрим тишларга ҳаддан ташқари юқори босим тушиши натижасида тишнинг қимирлаб қолиши ёки реставрациянинг синиши ЧПЖБ дисфункцияси: Бўғимда оғриқ, клик (қирчиллаш) овозлари ва оғиз очилишининг чекланиши.Абфракция ва патологик ейилиш: Тиш бўйни соҳасидаги понасимон нуқсонлар ва тиш тож қисмининг тез ейилиши.

Пародонт тўқималарининг шикастланиши: Травматик окклюзия натижасида суяк резорбциясининг тезлашиши.

4. Клиник Стоматологияда Замонавий Ёндашувлар

Бугунги кунда окклюзия ва артикуляцияни тиклашда рақамли технологиялар ва биомеханик қурилмалардан кенг фойдаланилмоқда:Артикуляторлар ва юз ёйи (Face bow): Пастки жағ ҳаракатларини индивидуал тарзда лаборатория шароитида моделлаштириш имконини беради.Рақамли окклюзия таҳлили (T-Scan): Тишлар туташганда қайси нуқтага биринчи ва қандай куч билан босим тушаётганини микросонияларда кўрсатиб берувчи компьютер тизими.CAD/CAM технологиялари: Нафақат чиройли, балки чайнаш ҳаракатларига тўлиқ мослашган анатомик реставрацияларни яратиш.

Хулоса

Окклюдия ва артикуляция қонуниятларини мукамал билиш стоматологнинг муваффақиятини белгиловчи асосий мезондир. Ҳар қандай терапевтик ёки ортопедик аралашув чайнаш тизимининг статик ва динамик мувозанатини бузмаслиги керак. Реставрация жараёнида ушбу биомеханик омилларнинг тўғри ҳисобга олиниши, бажарилган даволашнинг узок муддатли ва асоратсиз хизмат қилишини кафолатлайди.

Адабиётлар рўйхати

1. Доусон П. Е. "Функциональная окклюдия: от височно-нижнечелюстного сустава до улыбки". — М., 2016.

2. Клайнберг И., Джагер Р. "Окклюдия и клиническая практика". — М.: Медпресс-информ, 2008.

3. Хватова В. А. "Клиническая гнатология". — М.: Медицина, 2005.